

nativ. Avšak právě perspektiva zřizování rozsáhlých kosmických stanic s početnými posádkami a dlouhodobým pobytem oživuje znovu tuto otázku, a to zejména proto, že na rozdíl od dosavadní praxe lze počítat s možností účasti personálu různé státní příslušnosti.

Vedle těchto otázek eminentně juristických vznikají v souvislosti s vytvářením kosmických orbitálních stanic i některé problémy spíše *politicko-právního* charakteru. Jestliže dosavadní úvaha naznačovala pouze několik dílčích otázek, v nichž by podle našeho názoru status kosmických stanic vyžadoval zvláštního zřetele, pak v této další kategorii problémů je možno najít rozsáhlejší pole působnosti.

Řada autorů vyslovila již v minulých letech oprávněné obavy z militarizace kosmického prostoru, zejména pak prostoru blízkého naší Zemi, a někteří z nich považují toto nebezpečí za zvláště naléhavé právě v souvislosti s plány na zřizování kosmických orbitálních stanic.²¹⁾ Na druhé straně však podrobnější poznání programů, které tyto zamýšlené stanice mohou sledovat, nasvědčuje, jak rozsáhlé pole působnosti v oblasti výzkumu, prospěšného obecným zájmům vědy a lidstva, zůstává těmto stanicím otevřeno, jestliže se podaří odvrátit nebo alespoň omezit jejich využívání pro vojenské cíle.

Není sporu o tom, že konečné řešení tohoto problému tvoří součást odzbrojovacích otázek, jejichž podstata tkví ve zbrojení na Zemi.²²⁾ Avšak zkušenost s dílčími odzbrojovacími dohodami potvrzuje, že právě v otázkách demilitarizace kosmického prostoru lze dosáhnout částečného pokroku.

V souvislosti s kosmickými orbitálními stanicemi bylo by zejména možno uvažovat o prohloubení některých stipulací Kosmické smlouvy nebo alespoň zdokonalení dosavadní praxe rozvíjené na jejich základě. Jde zejména o zásady mezinárodní spolupráce, které jsou obsaženy v článku IX Kosmické smlouvy. Vůdčí z těchto zásad přikazuje, aby veškerá činnost v kosmickém prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles se prováděla s náležitým ohledem na obdobné zájmy všech ostatních smluvních států. Za tím účelem mají strany jednak provádět vzájemné konzultace, jednak podle článku XI informovat generálního tajemníka OSN, jakož i veřejnost a mezinárodní vědeckou společenost »v co nejkratší uskutečnitelné a praktické míře o povaze, provádění, místě a výsledcích této činnosti«. Toto ustanovení mělo by být zvláštní měrou aplikováno právě na činnost stálých stanic v kosmickém prostoru a cestou vzájemných příkladů mohla by se vyvinout praxe, která by umožnila skutečnou účast světové vědecké veřejnosti na provádění těchto programů.

Další z možností, která by podstatně přispěla k orientaci orbitálních stanic na ryze mírovou činnost, by poskytlo eventuální rozšíření principu volného přístupu, který podle článku XII platí zatím jenom vůči stanicím a plavidlům nacházejícím se na Měsíci či jiných nebeských tělesech. Představitelé ostatních smluvních stran mohli by pak na základě vzájemnosti a při dodržení dalších smluvních podmínek rovněž navštěvovat kosmické stanice v prostoru, což se podle dosavadní úpravy nepředvídá.

²¹⁾ Srov. např. M. Chandrasekharan, *The Gemini Space Program and the Manned Orbiting Laboratory in Space — An Appraisal*. The Indian Journal of International Law, č. 3/1965, str. 334 n.; Leonard Schwartz, *Manned Orbiting Laboratory — for War or Peace?*, International Affairs, leden 1967, str. 51 n.; M. A. Ferrer, *Condición jurídica de los vehículos cósmicos y de los observatorios orbitales*. El Universo y la Sociedad, Buenos Aires 1967, str. 107 n. aj.

²²⁾ Srov. V. S. Vereščetin, *Osnovy kosmičeskogo pravoporiadka*. Sovetskij žegodnik međunarodnogo prava 1966—1967, Moskva 1968, str. 120.

Nepochybně nejučinnější cestou k tomu, aby se výzkum a využívání kosmického prostoru prováděly »ve společném zájmu celého lidstva« a »pro blaho všech národů bez ohledu na stupeň jejich hospodářského nebo vědeckého rozvoje«, mohla by se stát přímá účast vědců a techniků z různých zemí, která by nezůstala omezena soudobým hlavním společenským předělem, v personálu kosmických stanic a jejich přímým podílem na tvorbě hodnot, jejichž dosažení mají kosmické orbitální stanice sledovat.²³⁾

Některé projevy a gesta, učiněné v poslední době mluvčími kosmického výzkumu z obou kosmických velmocí, naznačují, že nejde o představu čistě utopickou.

UZNÁNÍ A VYKONATELNOST CIZÍCH SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ V BULHARSKÉ LIDOVÉ REPUBLICĚ A PRAXE NEJVYŠŠÍHO SOUDU

DR. CONJU DAMJANOV

[Sofia]*)

Soudní řízení

Řízení o uznání a vykonatelnosti cizích soudních rozhodnutí je zvláštní řízení. Zahajuje se u soudu na návrh jedné ze stran nebo osoby, která má na tom právní zájem. Odpůrcem v tomto řízení může být každá ze stran nebo obě současně, nikoliv však třetí osoba (NS II. o. o. R. 2958/68).¹⁾ Návrh se projednává v ústním řízení s přizváním a za účasti stran (NS SZOK v. R. 41/60²⁾ a NS I. o. o. R. 1284/60]. Strany mohou být také zastupovány advokátem.

Návrh projednává krajský (městský) soud v obvodu bydliště odpůrce (čl. 88, odst. I občanského soudního řádu). Je-li bydliště odpůrce v cizině, nebo není-li známo, příslušný k projednání návrhu je soud místa bydliště jeho zmocněnce nebo zástupce v tuzemsku, a není-li takový, soud místa bydliště žalobce, a nemá-li ani on bydliště v tuzemsku — projedná návrh soud v Sofii (čl. 88 obč. soudního řádu). Tento soud učiní rozhodnutí, z něhož je možno se odvolat k Nejvyššímu soudu (čl. 306, odst. II obč. soud. řádu). Nejvyšší soud může rozhodnutí s ohledem na případ zrušit nebo vrátit věc soudu první stolice k novému projednání anebo rozhodnout sám na základě předložených důkazů.

Spory se projednávají a rozhodují v senátě složeném ze tří soudců. V těchto senátech nemohou být zúčastněni soudci z lidu. Projednání sporů v tomto složení odpovídá zákonným ustanovením našeho státu. Nejvyšší soud zaujal k tomu ve svém vysvětlovacím rozhodnutí stejné stanovisko (SZOK v. R. 41/1960). Toto stanovisko je jím ještě zdůrazněno v rozhodnutí 4354/1959

²³⁾ Mezinárodní astronautická akademie zabývá se již delší dobu projektem Mezinárodní orbitální laboratoře a ustavila za tím účelem zvláštní výbor, který má vypracovat její podrobný program. V září 1969 uspořádal výbor na toto téma symposium v Cloudcraftu, v Novém Mexiku s početnou účastí amerických i sovětských odborníků.

*) *Psáno pro časopis pro mezinárodní právo. Viz také str. 93 tohoto čísla.*

¹⁾ NS II. o. o. R. znamená — Nejvyšší soud, II. obč. odd., Rozhodnutí

²⁾ NS SZOK v. R. znamená — Nejvyšší soud, společné zasedání občanského kolegia, vysvětlovací rozhodnutí.

a 1389/1968 — II. o. o. V důvodech tohoto rozhodnutí se říká ... »krajský soud byl povinen projednat spor v senátě složeném ze tří soudců. Neučinil tak a projednal spor v senátě složeném ze soudce z povolání a dvou soudců z lidu. Bylo proto jeho rozhodnutí rozhodnutím vyneseným nepříslušným soudem, a proto musí být zrušeno a prohlášeno za nicotné«.

Soud proěřuje, zda existují nebo neexistují podmínky pro uznání a povolení výkonu zahraničního rozhodnutí. Neprojednává znovu podstatu sporu (čl. 306, odst. 1 obč. soud. řádu). NS SZOK v důvodech ke svému rozhodnutí 89/1967 uvádí toto: »Soud při projednávání věci neposuzuje podstatu sporu, který byl rozhodnut zahraničním soudem, nýbrž jenom proěřuje, zda učiněné rozhodnutí neobsahuje ustanovení, která jsou v rozporu se zákony naší republiky nebo se zásadami socialistického soužití ... a zda existují podmínky pro uznání rozhodnutí a povolení jeho výkonu (exekuce). Soud nemá právo proěřovat, zda cizí rozhodnutí je správné tím, že znovu řeší spor vyřešený již cizím soudem. V tomto směru nemůže soud vyslechnout námitky, nebo shromažďovat důkazy.« Praxe Nejvyššího soudu je v této otázce důsledná a velmi bohatá.³⁾

Cizí rozhodnutí spolu s rozhodnutím bulharského soudu tvoří podklad pro vydání exekučního titulu. Exekuce se provede na žádost věřitele. Výkon exekuce se děje z úřední povinnosti na základě smlouvy Bulharské lidové republiky s Rakouskem (čl. 21 smlouvy z r. 1911) a s ČSSR za přisouzené výživné (čl. 2 smlouvy z r. 1963). Avšak podle smlouvy s Rumunskem je možno spolu s žádostí o povolení výkonu rozhodnutí žádat i o jeho provedení (čl. 47, odst. II).

Písemnosti, které se připojují k návrhu (opisy rozhodnutí a potvrzení o jeho právní moci) musí být ověřeny ministerstvem zahraničních věcí Bulharské lidové republiky (čl. 305 písm. »a« obč. soud. řádu). Toto ustanovení neplatí, je-li smluvně sjednán jiný způsob ověřování dokladů. Nejvyšší soud, II. o. o., rozhodnutím 122/68 vyneseným na základě československých písemností rozhodl, že jejich ověření československým soudem a jejich překlad provedený soudním tlumočnickem je dostačující (čl. 5 smlouvy o právní pomoci mezi BLR a ČSSR). Tyto písemnosti nevyžadují vyššího ověření.

Podmínky

Podmínky uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí jsou stanoveny v hlavě XXXII obč. soud. řádu (čl. 303—307 o. s. ř.). Tyto podmínky platí pouze, nestanoví-li něco jiného smlouva o právní pomoci uzavřená mezi Bulharskou lidovou republikou a příslušným státem (čl. 303, dost. II o. s. ř.). Teoreticky je možno tyto podmínky dělit na dvě kategorie — na podmínky pozitivní a na podmínky negativní.⁴⁾

Pozitivní podmínky jsou ty, které jsou stanoveny v řízení dožadovaným soudem a musí být splněny, aby návrh mohl být uznán. Negativní podmínky jsou takové, které nesmějí existovat.

³⁾ NS II. o. o. I. senát, R. 418/1952, NS II. o. o. R. 1522/1953, 2775/1960, 501/1961, 2207/1962, 1954/1963, 3188/1964, 922/1965, 1562/1965, 1109/1966, 1799/1966, 627/1967, 1780/1967, 2362/1967, 3017/1967, 754/1968, 783/1968, 787/1968, 907/1968, 1020/1968, 2404/1968; NS I. o. o. R. 1284/1960.

⁴⁾ Podrobnosti viz Dr. Conju Damjanov: Uznání a povolení výkonu rozhodnutí cizích soudů v Bulharské lidové republice, Sofia, 1963, str. 54.

Bulharské mezinárodní procesní právo zná pět pozitivních a pět negativních podmínek, kromě zvláštních podmínek stanovených pro rozhodčí řízení. O těchto podmínkách bude pojednáno v rámci tohoto článku.

a) Pozitivní podmínky

1. Cizí rozhodnutí může být uznáno a jeho výkon povolen, je-li dána smluvní vzájemnost mezi Bulharskou lidovou republikou a státem, o jehož rozhodnutí jde (čl. 303, dost. I. o. s. ř.). V současné době existuje vzájemnost v uznávání a výkonu rozhodnutím na podkladě smluv o právní pomoci uzavřených mezi Bulharskou lidovou republikou a Rakouskem, Německou demokratickou republikou, Polskou lidovou republikou, Rumunskou socialistickou republikou, Svazem sovětských socialistických republik, Socialistickou federativní republikou Jugoslávií, Československou socialistickou republikou a částečně Belgií. Neuvádím ostatní státy, s kterými má Bulharská lidová republika ratifikovány smlouvy o právní pomoci, ale které nenabýly ještě platnosti. Také neuvádím mnohostranné smlouvy, jejichž je Bulharsko členem.

Tato podmínka má výjimku: a) pro rozhodnutí v manželských sporech, které se týkají bulharských občanů, a b) u rozhodčích nálezů učiněných na území státu, který není členem Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. V prvním případě se nevyžaduje vzájemnost (čl. 60 zákona o osobách a rodině). V druhém případě se vyžaduje existence jenom faktické vzájemnosti (prohlášení Bulharské lidové republiky ze 17. 12. 1958 učiněné při podpisu této konvence při její ratifikaci — »Izvestija« č. 57 z 18. 7. 1961. Toto prohlášení je stejné jako československé prohlášení z 3. 10. 1958 učiněné při podpisu této konvence).

NS, II. o. o. rozhodnutím 1052/1952 uznal rozhodnutí civilního soudu v Toulouse, týkající se zrušení manželství rozvodem mezi bulharským občanem a francouzskou občankou, ale neuznal a nepovolil jeho výkon v té části, která stanoví, že výkon rodičovských práv k dítěti narozenému z tohoto manželství byl dán matce. Důvodem pro toto rozhodnutí soudu bylo to, že mezi Bulharskou lidovou republikou a Francií není smluvní vzájemnost a že v rozhodnutí o manželských sporech se taková vzájemnost nevyžaduje, je-li jednou ze stran bulharský státní příslušník. Nejvyšší soud, II. obč. odd. svým rozhodnutím 1711/1964 znovu zdůraznil, že k uznání a výkonu cizího rozhodnutí není zapotřebí smluvní vzájemnosti.

2. Cizí rozhodnutí může být uznáno a může být povolen jeho výkon, je-li učiněno soudem, který měl takzvanou mezinárodní příslušnost — všeobecnou nebo generální kompetenci (čl. 307, písmeno »b« obč. soud. řádu). Jeho mezinárodní příslušnost (kompetence) se stanoví nepřímou dožadovaným soudem podle ustanovení bulharského zákona.⁵⁾ Tato mezinárodní příslušnost existuje např. v případě, kdy bylo rozhodnutí vyneseno ve státě, na jehož území bylo trvalé bydliště odpůrce, nebo soudem ve státě, jehož soud byl alternativně příslušný.

Smlouvy o právní pomoci uzavřené Bulharskou lidovou republikou s Rakouskem (čl. 14—15), NDR (čl. 57, písmeno »a«), s PLR (čl. 55, bod 1), SFRJ (čl. 46, bod 1, písmeno »a«), s MLR (čl. 52, písmeno »d«), s ČSSR (čl. 54,

⁵⁾ Podrobnosti Dr. Conju Damjanov: Kolizní normy v rodinném právu Bulharské lidové republiky, Sofia, 1969, str. 153.

písmeno »a«) mají též ustanovení v tom smyslu, že rozhodnutí musí být učiněno příslušným soudem. Formulace těchto podmínek však není stejná.

NS, II. o. o. R. 1711/1964 rozhodl, že cizí rozsudek může být uznán a může se stát vykonatelným v našem státě, je-li vynesena příslušným soudem. Tentýž soud rozhodnutím 2409/1968, II. o. o. ve věci československého rozsudku o přiznaném výživném prohlásil, že československý soud byl kompetentním a vyhověl žalobě. Jako důvod pro to uvedl, že trvalé bydliště žalobce bylo v Československu.

3. Cizí rozhodnutí může být uznáno a může být povolen jeho výkon, nabylo-li právní moci (čl. 305, písmeno »a« obč. soud. řádu). Pod pojmem »cizí rozhodnutí nabylo právní moci« se rozumí, že tímto rozhodnutím byly v podstatě definitivně vyřízeny sporné právní vztahy, že představuje přisouzenou věc podle zákonodárství státu, kde bylo učiněno, a nelze je zrušit nebo změnit tímto soudem nebo vyšším soudem normální žalobou. To znamená, že sem nepatří ta cizí rozhodnutí, u nichž je přípustné předběžné plnění, nebo která jsou učiněna jako dočasné opatření. A to je přirozené, protože taková rozhodnutí mohou být zrušena nebo změněna.⁶⁾

Podle smlouvy o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Německou demokratickou republikou (čl. 50, 51, 52, 55), Polskou lidovou republikou (čl. 54, 58), Rumunskou socialistickou republikou (čl. 44, 45, 47), Svazem sovětských socialistických republik (čl. 25, 45, 47), Maďarskou lidovou republikou (čl. 45, 46, 49) a Československou socialistickou republikou (čl. 24, 49, 51) se také vyžaduje, aby rozhodnutí nabylo právní moci, avšak podle smlouvy s Rakouskem (čl. 14) a Socialistickou federativní republikou Jugoslávií (čl. 42, 45, 46, 47) ještě — aby bylo vykonatelné. Pod cizím rozhodnutím, které nabylo právní moci, se i zde rozumí, že jím musí být zásadně a definitivně vyřešeny sporné právní vztahy. Tento závěr si vynucuje i ta okolnost, že ustanovení smluv o právní pomoci nedávají možnost jiného výkladu.

Nejvyšší soud v řadě rozhodnutí zastával stanovisko, že rozhodnutí musí nabyt právní moci. (NS SZOK R. 112/64; NS II o. o. R. 657/64; 1711/1964, 2287/64, 1007/65, 907/68, 1020/68, 2409/68, 960/69). Nevysvětlil však, co je třeba rozumět formulací, že cizí rozhodnutí nabylo právní moci. Nelze předpokládat, že Nejvyšší soud vzal v úvahu již vyloženou zásadu.

V praxi bylo učiněno i několik odchylek od uvedené zásady. NS II o. o. R. 3141/67 a 249/69 uznal a povolil výkon cizího rozhodnutí, představující předběžné opatření o výživném. A rozhodnutím 546/64 — II. o. o. povolil výkon cizího rozhodnutí o výživném, aniž by byl předložen doklad, že rozhodnutí nabylo právní moci, protože podléhalo předběžnému plnění atd. S těmito

⁶⁾ Taktéž D. Siljanovski — Ž. Stalev, *Civilní proces, svazek I*, Sofia, 1955, str. 425; Vl. Kutikov, *Mezinárodní soukromé právo Lidové republiky bulharské*, Sofia, 1958, str. 405; Dr. Conju Damjanov, *Uznání a povolení výkonu cizích soudních rozhodnutí v Bulharské lidové republice*, Sofia, 1963, str. 79—80; Ž. Stalev, *Bulharské občanské procesní právo*, Sofia, 1966, str. 697—698; L. A. Lunc, *Mezinárodní občanský proces*, Moskva, 1966, str. 132; Dr. M. Jezdih, *Mezinárodní soukromé právo*, svazek II, Bělehrad, 1965, str. 161; R. Bystrický, *Základy mezinárodního práva soukromého*, Praha, 1958, str. 472; Vilém Steiner — Fr. Štajgr, *Československé mezinárodní civilní právo procesní*, Praha, 1967, str. 211—213; François Kallmann, *Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Zivilurteile und gerichtlicher Vergleiche*, Basel, 1946, S. 16—17; G. G. Cheshire, *Private International Law*, Oxford, 1961, p. 627—628. Opačně — Dr. M. Černohubý a Dr. V. Masílko, *Mezinárodní právo soukromé a procesní v praxi československých soudů a státních notářství*, Praha, 1968, str. 170.

odchylkami nelze souhlasit. Budoucnost ukáže, zda se změní v novou zásadu anebo zda budou opuštěny.

4. Cizí rozhodnutí může být uznáno a může být povolen jeho výkon, zúčastnil-li se odpůrce, bulharský občan, řízení a jestliže se ho nezúčastnil, byl-li o něm uvědomen náležitým způsobem (čl. 307, písmeno »c« obč. soud. řádu). Odpůrcem se rozumí odsouzená osoba a nikoliv odpůrce před bulharským soudem. Analogicky můžeme mít za to, že stejná podmínka platí i pro odpůrce, cizího občana. Řešení může být sporné. Účast odpůrce v řízení se může projevit i zaujetím písemného stanoviska k tomuto řízení. Jeho uvědomění obsílkou nebo jiným oznámením musí se stát u první soudní instance (NS II. o. o. R. 1938/61). To plyne ze zásady rovnosti stran a z nutnosti, aby byla vyslechnuta i druhá strana.

Podle smlouvy o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Rakouskem (čl. 17, odst. I, bod 1), NDR (čl. 55, písmeno »b«, 57, písmeno »b«), PLR (čl. 58, bod 2), RSR (čl. 47, bod 1, písmeno »b«, 49, písmeno »a«), SSSR (čl. 47, písmeno »b«, čl. 51, písmeno »a«), SFRJ (čl. 46, písmeno »d«), MLR (čl. 49, písmeno »b«, čl. 52, písmeno »a«) a ČSSR (čl. 51, písmeno »b«, čl. 54, písmeno »b«) se vyžaduje dodržení uvedené podmínky pro každého odpůrce, bez ohledu na jeho státní příslušnost. Formulace této podmínky je v těchto smlouvách různá, ale hlavní zásada je jedna — odsouzená osoba se zúčastnila řízení nebo byla o něm uvědoměna. Jenom tímto způsobem by mohla chránit své zájmy.

Nejvyšší soud v četných rozhodnutích zdůraznil, že cizí rozhodnutí může být uznáno a může být povolen jeho výkon, jestliže se odpůrce, bulharský státní příslušník, zúčastnil řízení anebo byl o něm uvědoměn obsílkou nebo jiným oznámením (R. 1073/53, 320/64, 2144/64, 1347/67, 1020/68 — II. o. o.). Podle smluv o právní pomoci zdůraznil Nejvyšší soud nutnost existence této podmínky ve vztahu ke každému odpůrci, bulharskému nebo cizímu státnímu příslušníkovi. Jeho praxe je stálá a neměnná.⁷⁾

5. Cizí rozhodnutí může být uznáno a může být povolen jeho výkon, je-li platné a nikoli nicotné podle práva státu, jehož soud je vynesl (čl. 307, písm. »e« obč. soud. řádu). Nicotné rozhodnutí nemá právních následků. Takové rozhodnutí by bylo rozhodnutí, které — a) bylo učiněno soudem jednajícím ve složení odporujícím zákonu, nebo — b) je učiněno soudem, jemuž řízení nepřisluší ratione materiae; c) které je učiněno proti neexistující straně (zemřelému odpůrci); d) které je učiněno za účasti procesně nezpůsobilé osoby, aniž by tato měla svého zákonného zástupce, aj. Dožádaný soud jenom konstatuje nicotnost rozhodnutí, aniž by je za takové vyhlášoval.

Smlouvy o právní pomoci uzavřené BLR neobsahují výslovné ustanovení o uvedené podmínce. Avšak vezme-li se v úvahu, že ve smlouvách používaný výraz »rozhodnutí« je třeba chápat jako skutečné, platné rozhodnutí, pak je nutno souhlasit s tím, že tato podmínka platí i v tomto případě. Soud ani jednoho ze smluvních států by neuznal a nepovolil výkon rozhodnutí učiněného na území druhého ze smluvních států, které by bylo nicotné podle zákonů tohoto státu.

NS o. o. rozhodnutím 921/65 zastával stejné stanovisko. V odůvodnění svého rozhodnutí říká: »Uznání rozhodnutí se může stát, je-li platné ve státě, v němž

⁷⁾ NS II. o. o. R. 2375/62, 444/63, 2287/64, 2616/64, 922/65, 1007/65, 1856/65, 1970/66, 652/67, 1783/67, 1809/67, 908/68, 1494/68, 1998/68, 2087/68, 2088/68, 2404/68, 2850/68.

je učiněno. Nicotné rozhodnutí nebo rozhodnutí zrušené podle zákonů státu, v němž bylo učiněno, nemůže být uznáno.« Tentýž soud rozhodnutím 1711/64 — II. o. o. však říká, že při povolení výkonu je třeba zjistit, zda rozhodnutí není nicotné podle zákonů Bulharské lidové republiky. Toto jeho stanovisko je nepřijatelné.

b) Negativní podmínky

1. Cizí rozhodnutí nemůže být uznáno a nemůže být povolen jeho výkon, jestliže mezi stranami řízení ve stejné věci a ze stejných důvodů bylo již učiněno v BLR rozhodnutí, které již nabylo právní moci (čl. 307, písmeno »d« bulharského občanského soudního řádu). Zákon neurčuje, kdy musí být učiněno bulharské rozhodnutí, ale je postačující, že nabylo právní moci nejpozději při konečném projednávání cizího rozhodnutí bulharským soudem. Tato podmínka by se nemohla uplatnit, jenom kdyby zahraniční rozhodnutí bylo učiněno následkem změněných okolností, a to je podle bulharského zákonodárství přípustné (výživné apod.).

Výše uvedená negativní podmínka je uvedena ve smlouvách o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Rakouskem (čl. 17, odst. I, bod 4), NDR (čl. 57, písm. »c«), PLR (čl. 55, bod 3), RSR (čl. 49, písm. »b«), SSSR (čl. 51, písm. »b«), SFRJ (čl. 46, odst. I, písm. »e«), MLR (čl. 52, písm. »b«) a ČSSR (čl. 54, písm. »c«). U smlouvy s Rakouskem to vyplývá z vnitřního práva země. I v ostatních smlouvách musí být cizí rozhodnutí vyneseno před rozhodnutím vlastním, musí nabyt právní moci a nesmí být s ním v rozporu. Takový rozpor by zde byl, kdyby žalobě bylo cizím rozhodnutím vyhověno a vlastním rozhodnutím nikoli.

Nejvyšší soud, o. o. R. 2348/67, odmítl uznat a povolit výkon tří rumunských rozhodčích nálezů, protože vzal za prokázáno, že Zahraničně obchodní arbitrážní komise při Bulharské obchodní komoře v Sofii již učinila rozhodnutí o téže nároku a mezi týmiž účastníky. Toto stanovisko zaujal správně ještě v rozhodnutí 1711/64 a 2404/68 — II. o. o.

2. Cizí rozhodnutí nemůže být uznáno a nemůže být povolen jeho výkon, jestliže mezi účastníky řízení ve stejné věci a ze stejných důvodů se vede neskončené řízení u bulharského soudu (čl. 307, písmeno »d«) občanského soudního řádu). Řízení o tom musí být zahájeno dříve, než cizí rozhodnutí nabylo právní moci. Účelem je nepřipustit účinnost cizího rozhodnutí v našem státě, když se očekává vydání rozhodnutí v BLR, které může upravit právní vztahy jiným způsobem, nebo neuznat nároky podle prvního rozhodnutí.

NS o. o. r. 473/54 neuznal smírčí rozvodové řízení jako odročené řízení a uznal předložené v daném případě československé rozhodnutí, kterým bylo manželství mezi účastníky zrušeno rozvodem. Rozhodnutím 177/65 — II. o. o. uznal, že bulharským soudům nepřísluší projednat návrh na zamítnutí žaloby o otcovství k dítěti československého občana, když se vede spor před československým soudem a tímto způsobem zbavil odpůrce možnosti uplatnit námitku eventuálního odročeného, případně nevyřízeného řízení nebo uplatnit námitku vneseného rozhodnutí.

3. Cizí rozhodnutí nemůže být uznáno a nemůže být povolen jeho výkon, obsahuje-li ustanovení, která jsou v rozporu se zákony BLR nebo se zásadami socialistického soužití (čl. 306, odst. I občanského soudního řádu). Pod pojmem »zákony Bulharské lidové republiky« se rozumí taková jejich ustanovení, která obsahují základní principy státního a společenského ekonomického zřízení

v našem státě jsou výrazem generální linie politiky jeho nejvyšších orgánů, a představují takzvaný společenský řád. A pod pojmem »zásady socialistického soužití« se rozumí zásady socialistické morálky.

Výše uvedená negativní podmínka je uvedena ve smlouvách o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Rakouskem (čl. 13) a SFRJ (čl. 46, odst. I, písmeno »c«), jakož i ve smlouvě o obchodu a lodní dopravě se SSSR (čl. 18, písmeno »b« a »c«). Formulace této podmínky je v těchto dokumentech rozdílná, ale ve všech případech jde o společenský řád, event. o socialistickou morálku v Bulharské lidové republice.

Praxe Nejvyššího soudu, pokud jde o tuto podmínku, je velmi bohatá. Ve všech svých rozhodnutích, které se jí týkají, výslovně zdůraznil, že v našem státě nemůže být uznáno a nemůže být povolen výkon cizího rozhodnutí, které je v rozporu se zákony Bulharské lidové republiky a se zásadami socialistického soužití.⁸⁾ Dosud neměl případ, aby na tomto podkladě zamítl podanou žalobu. Naopak, ve všech svých rozhodnutích zdůraznil, že předložené jemu cizí rozhodnutí neobsahuje taková ustanovení.

4. Cizí rozhodnutí nemůže být uznáno a nemůže být povolen jeho výkon, je-li jím vyřízena žaloba o právo vlastnické nebo jiné věcné právo na nemovitost, nacházející se na území Bulharské lidové republiky (čl. 307, písmeno »a« obč. řádu). Tato překážka vyplývá z aplikace všeobecně uznané zásady v mezinárodním soukromém právu — *lex rei sitae* — týkající se žaloby o vlastnictví nemovitého majetku. Podle tohoto zákona se ještě stanoví, zda majetek je movitý nebo nemovitý a zda může být předmětem osobního, soukromého nebo společenského vlastnictví.

Tato negativní podmínka je zahrnuta ve smlouvě o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Rakouskem (čl. 12) a částečně i ve smlouvě uzavřené s Maďarskem (čl. 46 v souvislosti s čl. 29). Jeho »částečnost« se přitom projevuje tím, že platí pouze pro nemovitý majetek, který není společným majetkem manželů. To znamená, že bulharský soud může uznat a povolit výkon maďarského rozhodnutí týkajícího se sporu mezi manžely i o nemovitém majetku, pokud se tento nachází v Bulharsku, za podmínky, že tvoří majetkové společenství. Je mimo pochybnost, že toto rozhodnutí platí i pro maďarské soudy, pokud jde o taková rozhodnutí vnesená bulharskými soudy.

Nejvyšší soud, obč. odd., rozhodnutím 1711/64 zdůraznil uvedenou negativní podmínku.

5. Cizí rozhodnutí nemůže být uznáno a nemůže být povolen jeho výkon, došlo-li k nesprávnostem v řízení, na jehož základě bylo rozhodnutí vyneseno, a zbavila-li taková vada v řízení odpůrce možnosti zúčastnit se tohoto řízení a hájit svá práva. Tato negativní podmínka je uvedena pouze ve smlouvě o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Rakouskem (čl. 17, odst. I, bod 2) a Polskem (čl. 55, bod 2). Ustanovení těchto smluv berou v úvahu vady řízení podle zákonodárství státu, jehož soud vynesl rozhodnutí. Takovou vadou by bylo, kdyby se žaloba projednávala v tajném zasedání bez účasti stran, místo aby byla projednávána ve veřejném ústním jednání za účasti stran apod.

⁸⁾ [NS II. o. o. R. 1633/63, 2717/63, 67/64, 1573/64, 1653/64, 1711/64, 2300/64, 1300/65, 1562/65, 1566/65, 1856/65, 1861/65, 1922/65, 150/66, 2003/66, 2934/66, 1783/67, 2362/67, 3017/67, 2404/68, 2408/68; NS SZOK R. 112/63].

Promlčení

Promlčení výkonu rozhodnutí při žádosti o exekuci přisouzené pohledávky se spravuje zákonem, jímž se spravují vzájemné právní vztahy.⁹⁾ Uplatňuje se na námitku osoby, která ve sporu podlehla, a to při řízení o uznání a o povolení výkonu rozhodnutí. Tato námitka musí být uplatněna nejpozději do skončení řízení ve druhé soudní stolici. Nejvyšší soud zaujal toto stanovisko: »Odpůrce může podat námitku promlčení spočívající na skutečnostech nastalých po tom, co cizí rozhodnutí nabylo právní moci.« (R. 908/68 — II. o. o.)

Praxe Nejvyššího soudu, pokud jde o promlčení výkonu cizích rozhodnutí, je velmi bohatá. Zpočátku byla negativní (R. 501/61, 1785/62, 1653/64 — II. o. o.). Ale počínaje rozhodnutím 112/64 vyneseném na plenárním zasedání občanskoprávního kolegia, kterým bylo uznáno a potvrzeno výše uvedené teoretické stanovisko, praxe Nejvyššího soudu se ujednotala a ustálila.¹⁰⁾

Ve svém posledním rozhodnutí z letošního roku vyjádřil Nejvyšší soud své stanovisko takto: »Podle čl. 26 smlouvy o právní pomoci mezi Bulharskou lidovou republikou a Polskou lidovou republikou se právní poměry mezi rodiči a dětmi spravují právem státu, jehož jsou děti občany. V tomto případě není sporu o tom, že dítě je občanem PLR. Promlčení částek již soudem přiznaného výživného se spravuje ustanoveními polského práva o promlčení. (Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu čis. 857/69 II. o. o.)

Z bulharského rukopisu přeložil R. Vojtěch

DISKUSE

K ZÁSADĚ »POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU« ZÁKONA Č. 101/1963 Sb.*)

DR. MIROSLAV KOTORA, CSc.

V mezinárodním obchodním styku se někdy vyskytují případy, jejichž řešení se přímo dotýká, nebo může být závislé na výkladu i aplikaci zásady »poctivého obchodního styku« vyjádřené expressis verbis v § 23 Zákoníka mezinárodního obchodu, čis. 101/1963 Sb.

Podnět k napsání této poznámky zavdalo nedávné jednání se zahraničním dodavatelem. Dodavatel požadoval zaplacení sjednané pokuty a náhrady škody včetně ušlého zisku, které mu údajně vznikly neuzavřením »definitivní« smlouvy kupujícím. Kupující od »prozatímní smlouvy« odstoupil a tzv. definitivní smlouvu neuzavřel, když zjistil, že může předmět kupní smlouvy koupit od jiného dodavatele za poloviční cenu. Bylo nesporné, že prodávající využil v tomto směru nezkušenosti kupujícího s ohledem na

⁹⁾ Viz také Dr. Conju D a m j a n o v: Uznání a povolení výkonu cizích soudních rozhodnutí v Bulharské lidové republice, Sofia, 1963, str. 187—191, dále Dr. Conju D a m j a n o v: Kolizní normy v rodinném právu Bulharské lidové republiky, Sofia, 1969, str. 147—150, Promlčení podle bulharského mezinárodního práva soukromého (Spisy o mezinárodním právu, Sofia, 1967, str. 199—201), Přehled soudní praxe o uznání a povolení výkonu cizích rozhodnutí v časopise Socialistické právo, č. 3/1965, Sofia, str. 75—76).

¹⁰⁾ NS II. o. o. R. 2289/64, 2574/64, 26LLa/64, 921/65, 1970/66, 2586/66, 652/67, 908/68, 2771/68, 2894/68. Předchozí praxe se neuvádí, protože bylo od ní upuštěno.

*] Redakční rada uveřejňuje tento příspěvek s tím, že vyjadřuje pouze osobní stanovisko autora.

zvláštní charakter předmětu kupní smlouvy a nabídl jej za přemrštěnou cenu, kterou kupující přijal. Kupující však uzavřel tuto smlouvu s rozvazovací doložkou, kterou se zavázal, že pro případ neuzavření definitivní smlouvy do určité lhůty zaplatí prodávajícímu »prokazatelně vzniklé přímé náklady« vynaložené dodavatelem na splnění smlouvy. Později byla tato podmínka nahrazena ujednáním o zaplacení smluvní pokuty ve sjednané výši. Terminologie používaná v tomto článku — »definitivní smlouva« a »předběžná smlouva« je používána s ohledem na charakter těchto smluv sui generis, i když tzv. »prozatímní smlouva« byla de facto pactum de contrahendo.

Kupující požadoval s ohledem na § 194 zák. č. 101/1963 Sb., aby prodávající netrval na sjednané smluvní pokutě, jinak že v případě sporu bude požadovat snížení smluvní pokuty na skutečnou hodnotu vzniklých škod a nákladů, protože sjednaná výše smluvní pokuty byla nepřiměřeně vysoká, a namítal, že kupní cena, podle které byla určena i výše smluvní pokuty, byla přemrštěná a jako taková odporující zásadě poctivého obchodního styku. Skutkové okolnosti tohoto případu však nejsou podstatné a jsou uváděny pouze jako příklad k dané problematice.

Jednou z rozhodujících otázek podle mého názoru je, zda soud je v takovém případě povinen přihlížet k eventuálním námitkám žalované nebo žalující strany, že se jedná o porušení zásady poctivého obchodního styku, i když nejde o případy neplatnosti právního úkonu ve smyslu §§ 26—39 zák. 101/1963 Sb.; dále jaký charakter má vůbec citovaná zásada »poctivého obchodního styku«, vztahuje-li se pouze na případy neplatnosti právních úkonů, nebo má význam i platnost podstatně širší, či má význam pouze deklaratorní, anebo jde o kogentní normu, ke které je soud povinen přihlížet.

I. Právní povaha zásady »poctivého obchodního styku«

Ustanovení § 23 formuluje zásadu poctivého obchodního styku zdánlivě subsidiárně v souvislosti s projevem vůle. Zákoník uvádí, že »projev vůle je třeba vykládat tak, jak to odpovídá skutečné vůli jednajících osoby a povaze celého jednání, o které jde, s přihlédnutím k okolnostem, za kterých byl projev učiněn, a se zřetelem k poctivému obchodnímu styku...« Z formulace vyplývá, že projev vůle je třeba ekvivalentně vykládat podle vůle jednajících osoby, povahy celého jednání, o které jde, a s přihlédnutím k okolnostem a se zřetelem na poctivý obchodní styk. Subsidiární charakter vyplývá z druhé části věty navazující slovem »s přihlédnutím«. To však nemění nic na skutečnosti, že je nutno projev vůle posuzovat komplexně, tedy i se zřetelem na »poctivý obchodní styk«, zejména tehdy, dovolává-li se jej jedna ze sporných stran. Úmysl zákonodávce vyplývá z důvodové zprávy na straně 127: »Zásada poctivého obchodního styku vyžaduje, aby při výkladu projevu vůle stran se bral zřetel i na jiné okolnosti než ty, které nastaly v daném případě. Základem zásady poctivého obchodního styku je ochrana vzájemné důvěry účastníků mezinárodního obchodu. Proto při výkladu právního úkonu je nutno brát zřetel i na dosavadní praxi, podle které se uskutečňoval obchodní styk mezi zúčastněnými osobami. Ze zásady poctivého obchodního styku vyplývá i ustanovení § 23 odst. 2, podle něhož projev vůle, který obsahuje výraz, jenž připouští různý výklad, je třeba vykládat k tíži toho, kdo takového výrazu užil.« Důvodová zpráva tedy budi dojem, že vykládá zásadu poctivého obchodního styku restriktivně; půjde-li však zde o nejasný projev vůle, je nutno brát ohled na dosavadní praxi, podle které se obchodní styk uskutečňoval mezi zúčastněnými osobami. V druhém případě je nutno vykládat nejasný výraz k tíži toho, kdo jej užil. Jak však vykládat tuto zásadu v případech, kdy jde o prvý obchod svého druhu, se komentář nezmiňuje; stejně tak druhý případ by měl být spíše vykládán podle zvyklostí s ohledem na zásadu poctivého obchodního styku, než k tíži toho, kdo jej užil, ledaže by šlo o nepoctivý úmysl.

Pro výklad vůle platí nepochybně subjektivní hledisko, tj. skutečná vůle jednajících osoby i hledisko objektivní, tj. povaha jednání charakterizovaná okolnostmi, za nichž byl právní důvod učiněn. Podle důvodové zprávy je nutno hledat výklad na základě zjištěné vůle jednajících osoby ve formě, v jaké se podle uvedených hledisek objektivizovala, tj. nutno vzít v úvahu ustanovení o neplatnosti právních úkonů v §§ 26—39. Tato ustanovení však neobsahují žádné zmínky, byť i jen v náznaku, že právní úkon může být neplatný, odporuje-li zásadě poctivého obchodního styku.

V této souvislosti nebude nezajímavé si všimnout ustanovení §§ 934 a 879 bývalého Československého obecného zákoníka občanského z roku 1811 a občanského práva, platného i na Slovensku a na bývalé Podkarpatské Rusi. Ustanovení § 934 uvádí, že »nedodržela-li jedna strana na obecné hodnotě při dvoustranném závazném jednání